

10. Shalar O.G., Svirida V.S., Yakusheva O.A. (2019). Trenazher «Skatt» yak dopomozhnyy zaslb v tehnlchnly pdgotovtsl strlltslv z pnevmatichnogo plstoletu. HИH Vseukr. nauk.-prakt. konf. Mediko-biologlchnl problemi flzichnoYi kulturi, sportu ta zdorov'ya lyudini: zb. nauk. prats. MikolaYiv: MNU Іm. V. O. Suhomlinskogo, 2019. Vip. 19. S.88-90.
11. Arie B. (2003). Sports vision: how enhancing your vision can give you that extra edge in competition. *Peak Performance*. 22; 188:6-8.
12. Allen Peter M., Latham K., Mann D.L. et al. (2016). The Level of Vision Necessary for Competitive Performance in Rifle Shooting: Setting the Standards for Paralympic Shooting with Vision Impairment. *Frontiers in Psychology*, 08 November 2016. *Sec. Movement Science*. Volume 7. 2016. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01731>
13. Daniel Mon-López, Ricardo Bernardez-Vilaboa, Manuel Sillero-Quintana, Antonio Alvarez Fernandez-Balbuena. (2022). Air shooting Volume 22, Number 3, 4 March 2022, pp. 336-343(8). <https://doi.org/10.1080/17461391.2021.1874540>.
14. Erickson G.B. (2020). Sports vision. Vision care for the enhancement of sports Performance. Elsevier Health Sciences. Second Edition. 292p.
15. Ishigaki H., Edagawa H., Miyoo M. (1995). On the focal distance of the eye during sighting in pistol shooting. *PerceptualandMotorSkills*81(1)? 191-194. <https://doi.org.10.2466/pms.1995.81.1.191>
16. Ihalainen S., Kuitunen S., Momomem K., Linnamo V. (2015). Determinants of elite-level air rifle shooting performance. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*. <https://doi.org/10.1111/sms.12440>.
17. Ihalainen S., Linnamo V., S., Momomem K., Kuitunen S. (2016). Relation of Elite Rifle Shooter's Technique-Test Measures to Competition Performance. *International journal Sports Physiol Perform*. 11(5): 671-7. doi: 10.1123/ijspp.2015-0211 .
18. Ihalainen S., Momomem K., Kuitunen S. (2018). Which technical factors explain competition performance in air rifle shooting? *International journal Sports Science & Coaching*13(1), 78-85. <https://doi:10.1177/1747954117707481>.
19. Laby D.M., Appelbaum LG. (2021). Review Vision and On-field Performance: A Critical Review of Visual Assessment and Training Studies with Athletes. *Optom Vis Sci*. 1;98(7):723-731. doi: 10.1097/OPX.0000000000001729. PMID: 34328451.

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).26](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).26)
УДК 378.1

Борейко Н.Ю.,
<https://orcid.org/0000-0001-6170-1749>
кандидат педагогічних наук, доцент, професор
кафедри фізичного виховання
Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", м. Харків

Юшко О.В.,
<https://orcid.org/0000-0003-3812-292X>
кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри фізичного виховання
Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", м. Харків

Азаренкова Л.Л.,
<https://orcid.org/0000-0002-6648-7355>
старший викладач кафедри фізичного виховання
Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", м. Харків

ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПІДГОТОВКИ СПОРТИВНОГО ТРЕНЕРА

Однієї з головних проблем реформування процесу підготовки спортивних тренерів, які будуть запорукою відновлення держави і остаточних демократичних змін нашого суспільства є формування у них певних демократичних цінностей і відповідних особистісних якостей. Тому актуально розглянути питання підходів до формування у майбутніх тренерів особистісних якостей в процесі навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти.

Мета дослідження: визначити педагогічні підходи до формування у майбутніх тренерів особистісних якостей в процесі навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, спостереження.

У статті представлені результати дослідження, яке проводилось на базі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». В ньому брало участь 30 студентів 4 курсу. Аналіз літератури та спостереження за підготовкою спеціальності 017 «Фізична культура і спорт», дозволило виявити необхідність пошуку гуманістично спрямованих розробок для удосконалення навчально-виховного процесу підготовки спортивних тренерів, які відповідно до сучасних вимог, повинні бути творчими, вільними, цілеспрямованими особистостями. Доведено, що забезпечення гуманістичної спрямованості тренерської діяльності вимагає від майбутнього тренера певний рівень розвитку особистісних якостей, серед яких основним є людяність, милосердя, доброзичливість, доброта, сердечність, чуйність, віра, повага і любов до дитини, свободолюбність, гуманізм, емпатія, відповідальність, терпимість, чесність, гідність, справедливість, принциповість, життєрадісність. Встановлено, що для формування гуманістичних якостей ефективними є наступні методи навчання: метод творчого діалогу, фахові тренінги, соціально-рольові та ділові ігри, «мозкові штурми», аналіз практичних ситуацій, метод відкритої трибуни. Всі ці методи є активними і дозволяють формувати особисті якості студентів з акцентом на гуманістичну спрямованість.

Ключові слова: гуманістична спрямованість, діяльність, тренер, підготовка, особистісні якості тренера, демократичні цінності.

Boreiko Natalia, Yushko Oleksii, Azarenkova Liubov. Humanistic orientation of sports coach training. One of the main problems of reforming the process of training sports coaches, who will be the key to the restoration of the state and the final democratic changes of our society, is the formation of certain democratic values and corresponding personal qualities in them. Therefore, it is relevant to consider the issue of approaches to the formation of personal qualities in future coaches during the educational process in higher education institutions.

The purpose of the study: to determine pedagogical approaches to the formation of personal qualities in future trainers during the educational process in institutions of higher education.

Research methods: theoretical analysis and generalization of scientific and methodical literature, observation.

The article presents the results of the research, which was conducted on the basis of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute". 30 students of the 4th year took part in it. Analysis of the literature and observation of the preparation of the specialty 017 "Physical culture and sport" made it possible to identify the need to find humanistically oriented developments to improve the educational process of training sports coaches, who, according to modern requirements, should be creative, free, purposeful individuals. It has been proven that ensuring the humanistic orientation of coaching activity requires a certain level of development of personal qualities from the future coach, among which the main ones are humanity, mercy, benevolence, kindness, cordiality, sensitivity, faith, respect and love for the child, freedom-loving, humanism, empathy, responsibility, tolerance, honesty, dignity, justice, principles, cheerfulness. It has been established that the following teaching methods are effective for the formation of humanistic qualities: the method of creative dialogue, professional trainings, social role-playing and business games, "brainstorming", analysis of practical situations, the method of the open tribune. All these methods are active and allow forming the personal qualities of students with an emphasis on humanistic orientation.

Key words: humanistic orientation, activity, coach, training, personal qualities of the coach, democratic values.

Постановка проблеми. Головними в свідомості українців є поняття «життя», «Батьківщина», «здоров'я», «людяність», «свобода», «європейські цінності», що являються гуманістично спрямовані. Одним із головних завдань подальшого існування України стає європейське демократичне спрямування її розвитку. Однією з головних проблем реформування процесу підготовки спортивних тренерів, які будуть запорукою відновлення держави і остаточних демократичних змін нашого суспільства є формування у них певних демократичних цінностей і відповідних особистісних якостей. Тому актуально розглянути питання підходів до формування у майбутніх тренерів особистісних якостей в процесі навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти.

Аналіз літературних джерел. Проблеми підготовки фахівців в сфері фізичної культури і спорту досліджували Т. Матвійчук «Формування педагогічної позиції у майбутніх спортивних педагогів» [1], «Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки» [2], Карасевич С. А. «Формування у майбутнього вчителя фізичної культури вміння і навичок фізкультурно-спортивної діяльності» [3], Л. Сущенко «Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах» [4]. В концепціях подальшої підготовки молоді повинні бути гуманістичні спрямування освіти. Зараз в сфері освіти здійснюється реформи в цьому напрямку, але в сфері спорту ще спостерігається авторитарна педагогіка, спрямованість лише на спортивний результат, яка призводить до відчуженості тренерів від спортсменів. Діяльність тренера має свої особливості і потребує свого рішення.

Мета дослідження: визначити педагогічні підходи до формування у майбутніх тренерів особистісних якостей в процесі навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти.

Завдання дослідження:

1. Провести аналіз інформаційних джерел для дослідження проблеми забезпечення гуманістичної спрямованості діяльності тренера.
2. Визначити особистісні якості тренера, які забезпечують гуманістичну спрямованість діяльності тренера.
3. Дослідити засоби і методи формування особистісних якостей студентів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт».

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проводилися на базі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», м. Харків. В ньому брало участь 30 студентів 4 курсу.

Для вирішення поставлених завдань були обрані методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, спостереження.

Результати дослідження та їх обговорення. Аналіз джерел інформації, спостереження та сучасний попит на європейські демократичні цінності вимагають суттєвих змін в підготовці сучасних фахівців, з переоцінкою цінностей орієнтацій. Переформування «споживчого» мислення на «гуманістичне», потребує нового бачення навчально-виховного процесу майбутніх тренерів. Тренер це авторитетний фахівець, який формує майбутнє нашої держави, а також в навчально-тренувальному процесі формує особистості спортсменів, готуючи її успіху в спорті і житті. Суспільство ставить високі вимоги до особистостей, які забезпечують основу для розвитку українського потенціалу, яким є наші діти, молодь та дорослі. Постать тренера, його особистість має прямий вплив на свідомість спортсмена, формування його цінностей. Тому формування високоморальної особистості тренера є найважливішою потребою в українському суспільстві.

Спорт для спортсмена починається з тренера, складний спортивний шлях – перемоги і падіння, супроводжується тренером. Саме від його професійної підготовки залежить, чи буде дитина займатися спортом, чи досягне вона певного

результату, чи стане вона особистістю і переможе у вирішальному поєдинку. Він створює умови для успіху спортсмена, спрямовує його зусилля в необхідне русло.

Професія тренер, на відміну від інших педагогічних професій, відрізняється високим ступенем відповідальності, це пов'язано з тим, що він впливає на душу, здоров'я своїх спортсменів та розвиток їх талантів. Найбільша помилка – бачити в тренері вузького фахівця, який лише готує своїх вихованців до спортивних рекордів. Так, оцінюючи діяльність спортивного наставника, необхідно розуміти, що великими спортсменами стають не всі учні (лише 3%). Але перед сучасним тренером стоїть завдання, щоб усі без винятку стали всебічно розвинутими, цілеспрямованими, сильними та сміливими людьми, щоб ні одна дитина не залишилась поза увагою і досягла свого успіху.

Мета тренера – сформувані сильну особистість спортсмена, який готовий перемагати в спорті. При цьому завдання тренера поступово зробити з спортсмена однодумця, який із зростанням повинен ставати думаючим і розумно виконувати завдання. Для цього тренер повинен бути педагогом, який виховує моральність та волюві якості. Усе чого людина досягає в діяльності, визначається працьовитістю, готовністю долати труднощі та прагненням перемагати. Все це забезпечуються певними цінностями та моральними принципами – головні із яких, любов до себе, до своїх близьких, до своєї родини, до своєї Батьківщині, повага до оточуючих. Морально вихований спортсмен знаходить «загальну мову» в команді і добре відчуває себе серед оточуючих спортсменів. Високі моральні ідеали породжують у спортсмена значні цілі, а велика ціль породжує великі сили.

В педагогічній діяльності гуманістична спрямованість є найголовнішою характеристикою майстерності учителя, тренера, вихователя. Як зазначає О. Литовченко «Гуманістична спрямованість – спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків. Це вияв професійної ідеології вчителя, його ціннісне ставлення педагогічній діяльності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів» [5, с.9].

Перетворення взаємин між тренером і спортсменом повинно забезпечуватися на принципах демократизації і гуманізації, на відродженні унікальних людських почуттів – любові і милосерді. Бачення в кожному спортсмені «Людини», як найвищої цінності у світі, врахування його інтересів, мотивів, здібностей, забезпечення свобод – дозволяє тренеру виконати свою місію і довести до вищих особистісних результатів кожного спортсмена. Основним для сучасного тренера, як педагога і вихователя, повинні стати взаємоповага до спортсмена і пріоритетом стають діалог, співпраця, партнерство, при цьому важливими є толерантність, свобода і справедливість. Діяльність тренера спрямовується на вплив особистості спортсмена, спрямовуючи свою віру в успішність досягнення мети.

Забезпечення гуманістичної спрямованості тренерської діяльності вимагає від майбутнього тренера певний рівень розвитку особистісних якостей, серед яких основним є людяність, доброзичливість, повагу і любов до дитини, гуманізм, емпатія. Проаналізуємо особистісні компоненти, які забезпечують гуманістичну спрямованість діяльності тренера, див. табл. 1.

Зазначені якості між собою взаємопов'язані і забезпечують гуманістичну спрямованість діяльності тренера і потребують формування вже під час навчання у закладах вищої освіти. Для формування необхідно, щоб студент працював над мотивацією постійного збільшення духовної культури, засвоював глибокі системні і різноманітні знання, постійно займався вдосконалення своєї професійної майстерності [6].

Формування гуманної особистості майбутнього тренера є пріоритетним завданням на кафедрі фізичного виховання Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», яка готує фахівців за освітньою програмою 017 «Фізична культура і спорт».

Таблиця 1

Особистісні якості тренера, гуманістичного спрямування

Особистісна якість	Характеристика якості
Людяність, милосердя	Будується на психолого-педагогічній грамотності, довірі та повазі, уважності, умінні передбачати, витримці та самовладанні, доброзичливості, чуйності і милосерді, умінні все бачити, але не все «помічати». Співчувати, розуміти внутрішній стан, настрої підлеглих, допомога іншим мати самоповагу і гідність.
Доброзичливість, доброта, сердечність	Можливість зрозуміти почуття іншої людини і відповісти на них. Визначає моральний імунітет до зла, прихильність до інших. Це основа на якій існує взаємодія людей.
Віра, повага і любов, свободолобність	Характеризує можливість віддавати не маючи думки одержувати, щось в заміні. Ця любов вчить жити, є вимогливою, відповідальною, доброю і мудрою. Є передумовою для самовдосконалення і цілеспрямованого саморозвитку, як самого тренера, так і його спортсменів.
Гуманізм	Приймає кожного, вмє навчити усіх, захистити інтереси кожного, зробити умови до їх розвитку і вірити в кожного
Емпатія, чуйність	Означає розуміння іншого, відчуття іншого його серцем і дивитись на світ його очима.
Відповідальність	Передбачає стати незалежним і відповідати за себе (розбудити свої таланти і потенціал), за своїх підлеглих, свої вчинки і діяльність.
Терпимість	Пов'язана з силою людини, залишатися внутрішньо спокійним, не уникаючи несприятливої ситуації, беручи в ній участь і вирішуючи її.
Чесність, гідність, справедливість, принциповість	Одна із головних чеснот. Надає цінність життю, тому що це внутрішнє і зовнішнє «Я», які відображають у дзеркалі один одного. Дозволяє встановлювати гарні стосунки між людьми, викликає повагу, глибоку довіру інших. Повага до себе, розуміння своєї цінності, цінити себе як неповторну духовну особистість.

Життєрадісність	Можливість мати радість від життя, справи, спілкування, посмішка на обличчі. Це підтримує дух людини і служить іншим. це більше, ніж посмішка на обличчі, це – радість у серці.
-----------------	---

Проблема формування гуманної особистості має вже багато наробок, але зміни в суспільстві потребують можливостей все активніше шукати шляхи виховання гуманного тренера. Було поставлено завдання на подальше удосконалення навчального процесу на спеціальності «Фізична культура і спорт». З цією метою одночасно з традиційними методами (з новою спрямованістю) впроваджуються і нові технології при вивченні усіх дисциплін. Були проведені з викладачами методичні заняття і створена установка на перехід від інформаційно-репродуктивних методів навчання до активних. Гуманними методами залучення студентів до активної навчальної діяльності визначені методи формування мотивації, а саме самооцінки, прикладу, досягнення успіху, стимулів.

В підготовці майбутніх тренерів під час проведення навчально-виховного процесу стали використовувати метод творчого діалогу, коли викладач із студентом шукають і знаходять проблеми в сфері фізичної культури і спорту. Заняття гуртуються на діалогічній взаємодії та проблемній основі, які складаються на засобах і прийомах стимулювання студентів до самостійних думок, рішень, дій та вчинків. Студентів навчають ставити запитання, вести активний пошук проблем та ефективних системних рішень. Методи є активними, серед яких використовували, фахові тренінги, соціально-рольові, ділові ігри, «мозкові штурми», аналіз практичних ситуацій, метод відкритої трибуни. Всі ці методи дозволяють формувати особисті якості студентів з акцентом на гуманістичну спрямованість. На заняттях з професійного блоку використовуються завдання на моделювання практичних педагогічних ситуацій, до вирішення яких долучаються студенти в групах і індивідуально. Це дозволяє вирішувати завдання на творчому рівні та формують професійну мотивацію, підвищують активність, забезпечуючи особистісно-професійне зростання. Важливим є також забезпечення вибору особистої траєкторії навчання, через збільшення варіативної частини освітньої програми 017 «Фізична культура і спорт», що дозволяє кожному студенту керувати своїм навчанням.

Висновки:

1. Аналіз літератури та спостереження за підготовкою спеціальності 017 «Фізична культура і спорт», дозволило виявити необхідність пошуку гуманістичних спрямованих розробок для удосконалення навчально-виховного процесу підготовки спортивних тренерів, які, відповідно до сучасних вимог, повинні бути творчими, вільними, цілеспрямованими особистостями.
2. Доведено, що забезпечення гуманістичної спрямованості тренерської діяльності вимагає від майбутнього тренера певний рівень розвитку особистісних якостей, серед яких основним є людяність, милосердя, доброзичливість, доброта, сердечність, чуйність, віра, повага і любов до дитини, свободолюбність, гуманізм, емпатія, відповідальність, терпимість, чесність, гідність, справедливість, принциповість, життєрадісність.
3. Встановлено, що для формування гуманістичних якостей ефективними є наступні методи навчання: метод творчого діалогу, фахові тренінги, соціально-рольові та ділові ігри, «мозкові штурми», аналіз практичних ситуацій, метод відкритої трибуни. Всі ці методи є активними і дозволяють формувати особисті якості студентів з акцентом на гуманістичну спрямованість.

Перспективами подальших досліджень в даному напрямку є пошук шляхів підвищення рівня професійної майстерності майбутніх тренерів. Також потребує уваги вирішення проблема розробки критеріїв оцінювання і контролю за розвитком особистісних якостей тренерів.

Література

1. Матвійчук Т. Ф. Формування педагогічної позиції у майбутніх спортивних педагогів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць*. Луцьк: ЛНУ імені Лесі Українки, 2012. № 3 (19). С. 84 – 88.
2. Матвійчук Т. Ф. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки: дис.канд. наук з теорії і методика професійної освіти: 13.00.04. Львів, 2015. 273 с.
3. Карасевич С. А. Формування у майбутнього вчителя фізичної культури вмінь і навичок фізкультурно-спортивної діяльності. *Ключові аспекти розвитку сучасної науки: міжнар. наук.-практ. конф.: матеріали Ужгород. Одеса: Друкарня «Друкарник», 2017. Т. 2. С. 31–36.*
4. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис.доктора пед. наук з теорії і методика професійної освіти: 13.00.04. К., 2003. 46 с.
5. Литовченко О. Гуманізм як критерій придатності педагога. *Початкова освіта*. Творча лабораторія. № 15. К. 2006. С. 9-10.
6. Борейко Н., Азаренкова Л., Юшко О. Технологія формування педагогічної майстерності у майбутніх тренерів. *Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. пр. The Sources of Pedagogical Skills: col. of sci. works*. Полтава: ПНПУ, 2018. – Вип. 22. – С. 218-223. – (Сер. "Педагогічні науки").

References

1. Matviichuk T. F. Formuvannya pedahohichnoi pozytsii u maibutnix sportyvnykh pedahohiv. *Fizychne vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi: zb. nauk. prats.* Lutsk: LNU imeni Lesi Ukrainky, 2012. № 3 (19). S. 84 – 88.
2. Matviichuk T. F. Formuvannya pedahohichnoi maisternosti maibutnix uchyteliv fizychnoho vykhovannia u protsesi profesiinoi pidhotovky: dys. kand. nauk z teorii i metodyka profesiinoi osvity: 13.00.04. Lviv, 2015. 273 s.
3. Karasievych S. A. Formuvannya u maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury vmin i navychok fizkulturno-sportyvnoi diialnosti. *Kliuchovi aspekty rozvytku suchasnoi nauky: mizhnar. nauk.-prakt. konf.: materialy Uzhhorod*. Odessa: Drukarnia «Drukaryk», 2017. T. 2. S. 31–36.

4. Sushchenko L. P. Teoretyko-metodolohichni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia ta sportu u vyshchых navchalnykh zakladakh : avtoref. dys. doktora ped. nauk z teorii i metodyka profesiinoi osvity: 13.00.04. K., 2003. 46 s.
5. Lytovchenko O. Humanizm yak kryterii prydatnosti pedahoha. Pochatkova osvita. Tvorcha laboratoria. № 15. K. 2006. S. 9-10.
6. Boreiko N., Azarenkova L., Yushko O. Tekhnolohiia formuvannia pedahohichnoi maisternosti u maibutnikh treneriv. Vytoky pedahohichnoi maisternosti: zb. nauk. pr. The Sources of Pedagogical Skills : col. of sci. works. Poltava: PNU, 2018. – Vyp. 22. – S. 218-223. – (Ser. "Pedahohichni nauky").

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).27](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).27)
УДК: 615.825:615.837

Бочкова Н.Л.,
<https://orcid.org/0000-0002-6302-0813>
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри біобезпеки і здоров'я людини,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут
ім. І. Сікорського» м.Київ
Пеценко Н.І.,
<https://orcid.org/0000-0002-3669-2841>
ст. викладач кафедри біобезпеки і здоров'я людини,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут
ім. І. Сікорського» м.Київ
Сатановська К.А.,
студентка кафедри
біобезпеки і здоров'я людини,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут
ім. І. Сікорського» м.Київ

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ АМПУТАЦІЇ НИЖНІХ КІНЦІВОК

Досліджувались статистика з кількості проведених ампутацій нижніх кінцівок військовослужбовцям, матеріали науково-методичної літератури та аналітичних оглядів стосовно проведення допротезної реабілітації, її наявності та якості. Особлива увага приділялась впливу допротезної реабілітації, проведеної у визначений протоколом термін, на подальший перебіг процесу фізичної реабілітації – тривалість формування кукси, її морфофункціональний стан. Вивчався психоемоційний стан військовослужбовців з ампутованою кінцівкою. При проведенні дослідження використовували аналіз та узагальнення науково-методичної літератури з різних аспектів фізичної реабілітації осіб з ампутованою нижньою кінцівкою. Показано, що обов'язковою важливою запорукою мінімально можливої ампутації та оптимального перебігу процесу реабілітації є правильне використання турнікету для зупинки кровотечі. Крововтрата, і особливо механічні ушкодження від тривалого застосування туго затягнутого турнікета без його ревізії призводять до смерті постраждалих у 80–90% випадків. Патогенетичний вплив турнікета на організм в умовах поєднаної травми вивчений недостатньо. Показано, що відсутність психологічної допомоги часто призводить до розвитку посттравматичного синдрому, який характеризується депресивним станом, неконтрольованим вживанням спиртних напоїв, наркотиків та суїцидальними спробами. За результатами нашого дослідження показано, що саме на передовій лінії фронту необхідно збільшити коло осіб, навчених надавати першу допомогу пораненим (боєць-санітар). Показана необхідність допротезної реабілітації, надання психологічної допомоги

Ключові слова: ампутація, військовослужбовці, допротезна реабілітація, нижні кінцівки, посттурнікетний синдром, психологічна допомога, фізична реабілітація.

Bochkova Natalia, Petsenko Nadiya, Satanovska Catherine. Peculiarities of physical rehabilitation of military personnel with lower limb amputation. Statistics on the number of amputations of lower limbs performed by military personnel, materials of scientific and methodological literature and analytical reviews regarding pre-prosthetic rehabilitation, its availability and quality were studied. Special attention was paid to the influence of properly conducted pre-prosthetic rehabilitation in the term defined by the protocol on the further course of the physical rehabilitation process - the duration of the formation of the stump, its morphofunctional state. The psycho-emotional state of servicemen with an amputated limb was studied. When conducting the research, we used the analysis and generalization of scientific and methodological literature on various aspects of physical rehabilitation of people with amputation of the lower limb. It is shown that the correct use of a tourniquet to stop bleeding is a mandatory and important guarantee of the minimum possible amputation and the optimal course of the rehabilitation process. Blood loss, and especially mechanical injuries from long-term use of a tightly tightened tourniquet without its revision, lead to the death of